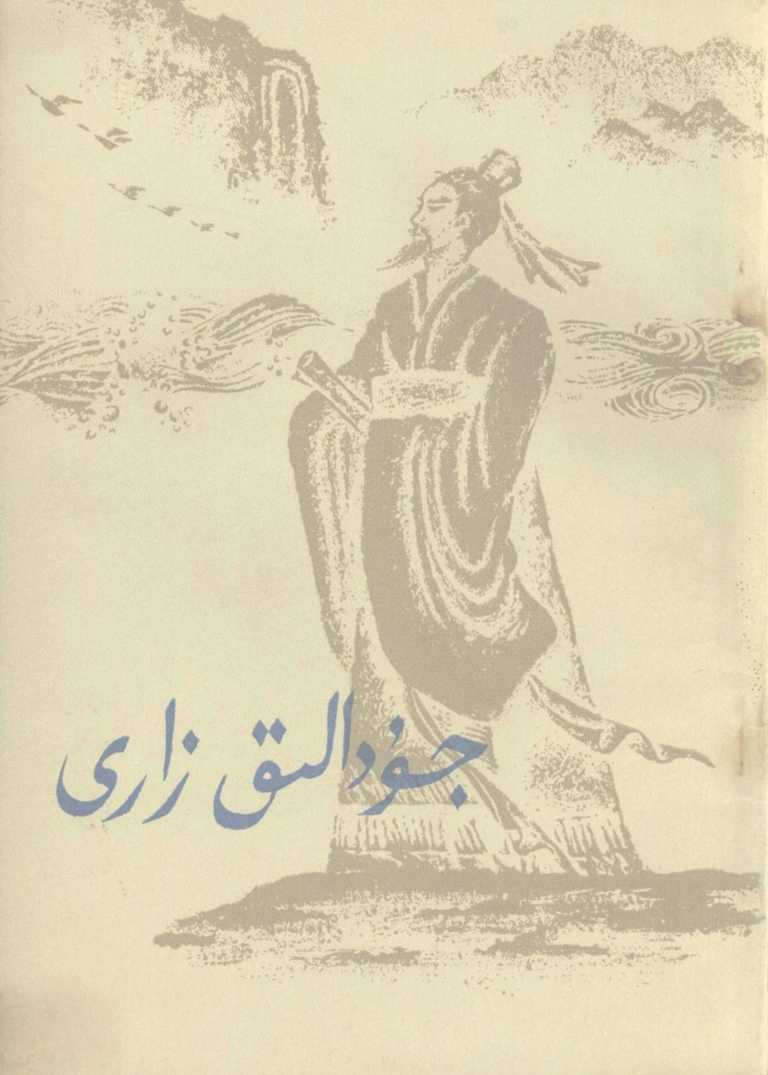

جۇدالىق زارى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

جۇدالىق زارى

مىللەتلەر نەشرىياتى

چۇي يۈەن

جۇدالىق زارى

تەرجىمە قىلغۇچىلار: تېيىپجان ئېلىيوۋ، خاۋ گۇەنجۇڭ

مەسئۇل مۇھەررىر: ۋاڭ يىجۈ

مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى

شىنخۇا كىتاپخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدۇ

مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى

1980 ـ يىل 12 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى

1980 ـ يىل 12 ـ ئايدا بېيجىڭدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى

باھاسى: 0.11 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نەشرىياتتىن

بۇ ئەسەرنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتى تەرىپىدىن 1958 ـ يىل 10 ـ ئايدا نەشر قىلىنغان، يولداش گومورو تەرىپىدىن ئىشلەنگەن «جۇدالىق زارىنىڭ هازىرقى زامان تىلىدىكى تەرجىمىسى» دىگەن كىتاپتىن پايدىلىنىلدى.

كىرىش سۆز

مىلادىدىن بۇرۇن 340 ـ يىلى، ۋۇشىيا بوغۇزى يېنىدىكى ئاجايىپ گۈزەل مەنزىرىلىك زىگۇي ناھىيىسىدە، مەملىكىتىمىزنىڭ تۇنجى ئۇلۇغ شائىرى چۈي يۈەن دۇنياغا كەلدى! ئۇ ئەسلىدە چۇ بەگلىكىدىكى بىر ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن بولۇپ، ياش دەۋرىدىنلا خۇەيۋاڭ بېگى شۇڭ خۇەينىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشكەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا زوتۇ دىگەن مەنسەپ بېرىلگەن، بۇ پەقەت لىڭيى دىگەن مەنسەپتىن سەل تۆۋەنرەك بولۇپ، مۇئاۋىن باش ۋەزىرگە ئوخشىشىپ كېتەتتى. ئۇ خان بىلەن چوڭ ـ چوڭ سىياسى ئىشلار ئۈستىدە مۇھاكىمە ۋە مۇزاكىرە قىلىشاتتى، مۇھىم ھۆججەتلەرنى تەييارلاپ بېرەتتى؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە سىرتتىن كەلگەن ئەلچىلەرنى قوبۇل قىلاتتى، ھەرقايسى بەگلىكلەرنىڭ بەگلىرى بىلەن ئالاقە قىلىشاتتى.

بۇ، تارىختا ”يەتتە كۈچلۈك بەگلىكنىڭ بەسلىشىشى“ دېيىلگەن جەنگو دەۋرىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلى ئىدى. ”بەسلىشىش“ دىگەنلىك بەسلىشىپ قوراللىق كۈچ بىلەن پۈتۈن جوڭگونى بىرلىككە كەلتۈرۈشكە تىرىشىش دىگەنلىك ئىدى. يەتتە بەگلىك ئىچىدە ئەڭ كۈچلۈك بولغىنى چىن بەگلىكى، چۇ بەگلىكى

ۋە چى بەگلىگى ئىدى. قالغىنى خەن بەگلىكى، جاۋ بەگلىگى، ۋېي بەگلىگى، يەن بەگلىگى — يەر-زېمىنى تار، يا چەتىرەك جايلارغا جايلاشقان بەگلىكلەر بولۇپ، ئۇلاردا بۇ رىقابەتكە قاتنىششقا شەرت-شارائىت يوق ئىدى. چۈي يۈەن چى بەگلىگى بىلەن بىرلىشىپ چىن بەگلىگىگە قارشى تۇرۇشنى تەشەببۇس قىلاتتى، ئەمما چۇ بەگلىگىنىڭ بېگى خۇەيۋاڭ كىچىك مەنپەئەتكە بېرىلىپ سىياسى جەھەتتە يىراقنى كۆزلىمەيدىغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە لىگىيى زىجىياۋ، تورى ئەمەلدار جىن شاڭ ۋە ئامراق خوتۇنى — جەنۇبىي ئوردا خانىشى جېڭ شيۇ قاتارلىق شەخسىيەتچى، چىرىكلەشكەن ئادەملەر تەرىپىدىن قورشىۋېلىنغان بولغاچقا، چىن بەگلىگىنىڭ ئەلچىسى جاڭ يىنىڭ قىلتىغىغا چۈشۈپ قېلىپ، چۈي يۈەننىڭ پىكرىنى رەت قىلىپ، نەتىجىدە چوڭ زىيان تارتقان، ھەتتا ئۆزىمۇ ئەسىرگە چۈشۈپ، چىن بەگلىگىدە قامال قىلىنىپ ئۆلۈپ كەتكەن.

كېيىن چۇ خۇەيۋاڭنىڭ چوڭ ئوغلى شۇاڭ خېڭ بەگلىككە ۋارىسلىق قىلىپ چىڭشياڭۋاڭ دەپ ئاتالدى، ئۇ دۆلەتنى ۋە ئاتىسىنىڭ ئىنتىقامىنى ئۇنتۇپلا قالماي، بەلكى چىن بەگلىگىنىڭ كۈيوغلى بولۇۋېلىپ، چۈي يۈەننى خەنشۇي دەرياسىنىڭ شىمالىدىكى يىراق يەرگە پالىۋېتىدۇ. مىلاددىن بۇرۇن 278-يىلى، چىن بەگلىگىنىڭ سەركەردىسى بەي چى چۇ بەگلىگىنىڭ پايتەختىنى ھۇجۇم قىلىپ ئالىدۇ. بۇ چاغدا چۈي يۈەن ھازىرقى خۇنەن ئۆلكىسىدىكى يۈەنشۇي، شياڭشۇي دەريالىرى ئارىلىغىدا كېزىت-

ۋاتقان ئىدى، ئۇ بۇ يۈرەك يېرىلغۇدەك شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ ئۆزىنى مىلۇجياڭ دەرياسىغا تاشلاپ ئۆلۈۋالىدۇ، شۇ كۈن دەل كونا ھېساپ بويىچە 5 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى ئىدى. شۇنىڭدىن باشلاپ ھەر يىلى شۇ كۈن كەلگەندە ئېلىمىزدىكى خەنزۇ خەلقى تاڭزۇڭزا ياساپ، ئەجدىھا سۈرىتى بىلەن زىننەتلەنگەن قېيىق مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈپ ئۇنى خاتىرىلەيدىغان بولدى. ئۆتمۈشتە كىشىلەر دەريا ئىچىدىكى ئەجدىھالار شائىرنىڭ جەسىدىنى يېمىسۇن دەپ تاڭزۇڭزىنى دەرياغا تاشلىشاتتى. قېيىق مۇسابىقىسى بولسا شائىرنى بەسلىشىپ دەريادىن سۈزۈۋېلىش ئۈچۈن ئىدى. بۇ ئۆرپ ـ ئادەت ئىككى مىڭ يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت داۋاملىشىپ كەلدى ۋە ياپونىيە، چاۋشيەن، ۋيېتنام، مالايالارغىچە تارالدى، بۇنىڭدىن كەڭ خەلقنىڭ بۇ ئۇلۇغ شائىرغا بولغان قىزغىن مۇھەببىتىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

"خەلقنى قاتمۇ ـ قات بالايى ـ ئاپەتلەر ئىچىدە كۆرۈپ"، "ئۆزىنىڭ ياخشى پەيتىدە تۇغۇلمىغانلىقىدىن" ئازاپلانغان شائىر ئۆز ئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئامال تاپالماي قالغان. چۇنچيۇ ـ جەنگو دەۋرىدە زىيالىلار ئۆزىنىڭ سىياسى تەشەببۇسلىرى قوللاشقا ئېرىشمىگەن چاغلاردا باشقا بەگلىكلەرگە بېرىپ، ئۇلارغا تەكلىپ ـ تەدبىرلەر كۆرسىتىپ ئۆزىگە بىرەر ئورۇن تېپىۋېلىش ئەھۋاللىرى ناھايىتى كۆپ ئىدى. چۈي يۈەندەك قابىلىيەتلىك ۋە شۇ چاغدىكى تاشقى ئىشلارنى پىششىق ئىگىلىگەن بىلىملىك ئادەمگە چۇ بەگلىكىدىن ئايرىلىپ چىقسا بارىدىغان

www.uyghurkitap.com

يەر يوق ئەمەس ئىدى. ئۇ چى بەگلىكگى بىلەن بىرلىشىشنى ئىنچىل تەشەببۇس قىلىپ كەلگەن ھەمدە چى بەگلىكگە ئەلچى سۈپىتىدە بارغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە چى بەگلىكى ئىلىم-پەن ئىشلىرىغا بەك ئېتىۋار بېرەتتى، ھىچ بولمىغاندا ئۇ ئاشۇ چى بەگلىكگە بارسا، سوزسىز قارشى ئېلىناتتى. ئۇ بۇنداق قىلىشنىمۇ ئويلىغان. پالچى كەمپىر ئۇنىڭغا "نەدە يوق دەيسەن جاھاندا خۇش پۇراقلىق گۈل-گىيا، نە ئۈچۈن بەنت بولدى كوڭلۈڭ بىرلا ئۇز يۇرتىڭغىلا" دەپ نەسىھەت قىلغان ئىدى. پالچى مۇئەككىل ئېچىمۇ توغرىدىن-توغرا "سەن تىرىش، ھەر يانىنى كەزگىن ئاختۇرۇپ، ھەمنىيەت مەسىلەكدىشىڭنى ئىزلىگىن، تاپقىن تونۇپ" دىگەن. لىكىن شائىرىمىزچۇ؟ ئۇنىڭ ئۇز ۋەتىنىدىن زادى ئايرىلغۇسى كەلمىدي! گەرچە ئوردىدىكى ھوقۇقدارلار ئۇنىڭغا توھمەت چاپلىغان، زەربە بەرگەن بولسىمۇ، شائىرىمىز يەنە خەلقىم ئۈچۈن، ۋەتىنىم ئۈچۈن قانچە قېتىم ئولسەممۇ رازىمەن دىگەن ئىدى. ئۇنىڭ ئولۇۋېلىشى قاتتىق غەزەپلىنىپ قارشىلىق بىلدۇرۇشتىن ئىبارەت. يىندۇ (چۇ بەگلىكىنىڭ پايتەختى)دا يىقىلغان ئوت چۇ بەگلىكىنىڭ ئوتتەكنكى بەگلىرىنىڭ مازىرىنىمۇ پاك-پاكىز كويدۇرۇۋەتتى. چۇ بەگلىكى شۇنىڭدىن تارتىپ ئوڭشىلالماي ئاخىر چىن بەگلىكى تەرىپىدىن مۇنقەرز قىلىندى. كېيىنكى ۋاقىتتا ئوتكەن تاڭ دەۋرىدىكى ئۇلۇغ شائىر لى بەي "ئاي-كۇندەك نۇر چاچار چۇي يۇەنىڭ شېئىرلىرى، خارابىغا ئايلاندى چۇ بەگلىكىنىڭ ئوردى-

لىرى“ دەپ يازغان.

چۇي يۈەنـنىڭ قالـدۇرۇپ كەتـكەن شېئىرلـىرى جەمئى 25 پارچە، بۇلار ئىچىدە «جۇدالىق زارى» ۋەكىلـلىك خاراكـتېرغا ئىگە ئەڭ مۇھىم ئەسەر بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. ئۇنىڭـدا چۇ بەگ-لىكى خەلق قوشاقلىرىنىڭ ئۇسلۇبى كۈچلۈك، تەسەۋۋۇرغا ئىنتا-يىن باي. شامال، بۇلۇت، گۈلدۈرماما، چاقماق، توز، سۇمرۇغ، ئەجدىھا، ئىلانـلاردىن تارتىـپ تۈرلۈك دەل-دەرەخ، گۈل-چېچەكلەرگىچە ھەممىسى ئۇنىڭ قەلـىمى ئاسـتىـدا ھەركەتـكە كېلـدۇ، ئۇنىڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. بۇ شېئـىرنى شائىرانە جاسارەتنىڭ كۈچلۈكـلۈگى، شېئىري تۈزۈلۈشـنىڭ يېڭىـلىغى، ھېسسىياتنىڭ جۇشقۇنلۇغى جەھەتلىرىدىن ئېلىمىزنىڭ قەدىمـقى زاماندىـكى ئىجادىي رومانتىك ئەسەر دىيىشكە بولـدۇ. چۇ بەگلىگى خەلقىدە كۈچ-قۇدرەت يوق ئەمەس ئىدى، ئەپسۇسكى چۇي يۈەن تېخى دولەتنىڭ تەقدىرىنى بەلـگىلەيـدىغان چاغـدا كەڭ ئاممىغا تايىنىش لازىملىغـىنى تونۇپ يەتـمىـگەن، بارلىق ئۈمىتنى ئالى ھوكۇمرانلارنىڭ نىيىتىگە باغلاپ قويـغان ئىـدى. بۇ زىددىيەتنى ھەل قىلىشقا ئۇ ئاجىزلىق قىلاتتى، بۇ زىددىيەت ئاخىرى ئۇنى ھالاك قىلدى!

بۈگۈنكى كۈندە بىز سوتسىيالىستىك ۋەتىنىمىزدە ياشاۋاتىمىز، ۋەتىنىمىزنىڭ ئۆتمۈشتىكى تارىخىي ئەھۋالىنى كوپرەك چۈشەن-سەك، بۈگۈنـكى ۋە كەلگۈسىدىكى بەخت-سائادەتنىڭ قەدرىگە تېخىمۇ ئوبدان يېتەلەيدىغان بولىمىز.

كەڭ كىتابخانلارنىڭ چۈشىنىشىگە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، قىسقىچە بەزى زورۇر ئىزاھاتلارنى بەردۇق.

تەھرىردىن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

جۇدالىق زارى

(داستان)

پادىشا گاۋياڭدىن① ئىزلەڭلار پېقىرنىڭ ئەسلىنى،
ھەممە بېيىيۇك دەيدۇ بۇزرۇكۋار ئاتامنىڭ ئىسمىنى.
موچىلمنى سورىساڭلار، موچىلىم يولۋاس مىنىڭ،
ھەم تۇغۇلدۇم خاسىيەتلىك ئايدا ھەم شۇنداق كۈنى.

خاسىيەتلىك كۈندە مەن بولغاچقا دۇنيادا بىنا،
مەن ئۇچۇن مەرھۇم ئاتام بىر ياخشى نام تاپتى شۇڭا.

---

① گاۋ ياڭ — قەدىمقى خان جۈەنشۈينىڭ باشقا بىر ئىسمى. جۈەنشۈي خۇاڭدىنىڭ ئوغلى چاڭيىنىڭ ئەۋلادى بولۇپ، ھازىرقى خېبېي ئۆلكىسىنىڭ پۇياڭ ناھىيىسى ئەتراپىدا ياشىغان. ئۇنىڭ ئەۋلادىدىن بولغان شۇڭ يى، «تارىخنامە. چۇ تەزكىرىسى»دە ئېيتىلىشىچە، جۇ سۇلالىسى چېڭۋاڭ ۋاقتىدا چۇ دېگەن جاي ئۇنىڭغا سۇيۇرغال قىلىپ بېرىلگەن. چۇنچيۇ دەۋرىدە چۇ بەگلىگىنىڭ بېگى ۋۇۋاڭ — شۇڭ تۇڭ ئۆز ئوغلى شۇڭ شياغا چۇي دېگەن جاينى سۇيۇرغال قىلىپ بەرگەن. شۇ سەۋەپتىن ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرى كېيىن چۇينى پەمىلە قىلىۋالغان ئىدى، شۇڭا چۇي يۈەن ئۆزىنى گاۋ ياڭ خاننىڭ ئەۋلادى دەپ ھېساپلايدۇ.

شۇ سەۋەپتىن چوڭ ئېتىمنى قويدى جېڭجېي دەپ مېنىڭ،
ھەمدە لىڭيۈن دەپ يەنە بىر نام ـ لەقەم بەردى ماڭا①.

گەرچە تولغان بولسىمۇ كوركەم پەزىلەتكە ئىچىم،
بېزىدىم سىرتىمنىمۇ ھەر خىل گۈزەل زىننەت بېرىپ.
ئاللاپ ئۈزدۈم لەيلىنى، چوغلۇقىنىمۇ، رەيھانىنىمۇ،
ھەممىنى يىپقا تىزىپ ئاستىم گويا زۇننار قىلىپ.

بۇ ھاياتلىق يولىدا مەن تاشلىدىم ئىلدام قەدەم،
مېنى يىللار تاشلىۋېتەرمۇ دىگەن تەشۋىشتە مەن.
شۇڭا ئۈزسەم ئەتىگەندە تاغدا مۇلەن گۈلىنى،
ھەمدە ئۈزدۈم سۇ بويىدا سۇ گۈلىنى كەچتە مەن.

كېزىدۇ ئالتۇن قۇياش بىرلە كۈمۈش ئاي توختىماي،
ئۆتىدۇ كوكلەم بىلەن كۈز ئوزئارا نوۋەت ئېلىپ.
مەن غازاڭ پەسلىنى ئويلانغاندا، قورققۇم كېلىدۇ،
سۈلمىغىيدى دىلبىرىم بىۋاخ قىرو پەسلى كېلىپ.

سەن تېخى ياپ ـ ياش تۇرۇپ، نىچۈن ئوزەڭنى بۇلغىدىڭ،
نە ئۈچۈن ياناماق بۇ يولدىن كەلمىدى ماقۇل ساڭا؟

---

① چۈي يۈەننىڭ ئىسمى پىڭ، لەقىمى يۈەن ئىدى. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە جېڭجېي، لىڭيۈن دىگەن ئىسىملىرىمۇ بار. "جېڭجېي" دىگىنى "پىڭ" بىلەن، "لىڭيۈن" دىگىنى "يۈەن" بىلەن مەنداش سوز.

ئەمدى مەن تۇلپارغا مىندىم، چاپتۇرۇپ ماڭماقچىمەن،
سەن بۇ يان كەل، مەن مېڭىپ ئالدىڭدا باشلاي يول ساڭا.

[يۇقۇرىدىكى 6 كۇپلىتتە ئۇمۇمەن شائىر ئۇزىنىڭ تۇرمۇشىنى چەكسىز سۇيىدىغانلىغى، ۋەتەن ئۇچۇن ئالدىنقى قاتاردا تۇرۇپ خىزمەت قىلىشنى خالايدىغانلىغىنى ئىپادىلىگەن. 1 ـ ، 2 ـ كۇپلىتتە ئاپتور ئۇزى ئائىلە ـ نەسىۋىنى ئەسلەپ چىقىپ، ئۇزىنىڭ چۇ بەگلىكگە ئۇرۇقداش ئىكەنلىكىنى بىلدۇرىدۇ؛ 3 ـ ، 4 ـ كۇپلىتتە شائىر ئۇزى تەبىي تالانت ۋە تۇغما گۇزەل پەزىلەتكە ئىگە بولۇپلا قالماستىن، كېيىنكى مەزگىلدە ھەر تەرەپتىن تەربىيىلىنىشكە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى ئىزھار قىلىدۇ؛ 5 ـ ، 6 ـ كۇپلىتتە ئاپتور ئەگەر ئوكۇشلۇق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ جاسارەت بىلەن تىرىشىپ ئىشلىمىسە، كوز يۇمۇپ ـ ئاچقىچە شارائىت ئۇزگىرىپ قېلىپ، كوزلىگەن غايە بۇزۇلۇپ كېتىدىغانلىغىنى چۇشەندۇرىدۇ.]

ئىلگىرى ئوتكەن ئىدى ئۇچ خان①، ئۇلار پازىل ئىدى،
خوش تەبىئەتلەر يېنىدا كوپ ئىدى، سەر خىل ئىدى.
قىلمىغان سەد بەرگى ھەم چوڭلۇقنىلا گۇلچەمبىرەك،
بەلكى بىبەر ھەمدە دالچىن گۇللىرى كامىل ئىدى.

---

①"ئۇچ خان" ــ قەدىمقى ئۇچ دانىشمەن پادىشا: شيا سۇلالىسىنىڭ تۇنجى پادىشاسى يۇي؛ شاڭ سۇلالىسىنىڭ تۇنجى پادىشاسى تاڭ؛ جۇ سۇلالىسىنىڭ تۇنجى پادىشاسى ۋېنۋاڭ كوزدە تۇتۇلىدۇ.

ياۋ بىلەن شۈن① ئىككىسى بەكمۇ ئۇلۇغ، پاك خان ئىدى
ھەممە ئىشتا ھەق ـ ئادالەت، توغرا يول تۇتقان ئىدى.
جې بىلەن جۇ② ئىككىسى بەك ئاينىغان خانلار بولۇپ،
ئىزلەپ ئاسانلىق، تۈيۈق يولغا كىرىپ قالغان ئىدى.

ئۇ جاناپلار شۇنچە پەسكەش، جان بېقىشنىڭ كويىدا،
يوللىرى زۇلمەت ئۇلارنىڭ ھەمدە بەك تار شۇنچىلىك.
مەن ئۇزەمنى بىر پالاكەت باسمىغىيدى دەپ ئەمەس،
قورقىمەن خان تەختىگە كەلگەيمۇ دەپ پىشكەلچىلىك.

---

① ياۋ بىلەن شۈن — رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، ياۋ — دىكۇنىڭ ئوغلى، تاۋتاڭ قەبىلىسىدىن (ئادەتتە تاڭ ياۋ دەپمۇ ئاتىلىدۇ)، پىڭياڭ (سەنشىدىكى لىڭفىن)نى پايتەخت قىلغان؛ شۈن جۇەنشۈينىڭ ئەۋلادى، يۈيۈي قەبىلىسىدىن. (ئادەتتە يۈي شۈن دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ئۇنىڭ خانلىق تەختى ياۋ تەرىپىدىن ئۆتۈنۈپ بېرىلگەن. (ئىپتىدائىي جەمىيەتتە قەبىلە باشلىقى تەختىنى ئۆز ئوغلىغا ئەمەس، ئاقىللارغا ئۆتۈنۈپ بېرەتتى، بۇ تۈزۈم تەخت ئۆتۈنۈپ بېرىش تۈزۈمى دەپ ئاتىلاتتى.) شۈن كېيىن ھاكىمىيەتنى شىيا يۈيگە ئۆتۈنۈپ بەرگەن. يۈيدىن باشلاپ تەختنى ئۆز ئەۋلاتلىرىغا (ئوغلىغا) بېرىدىغان بولغان. ياۋ بىلەن شۈن تارىختا دانىشمەن پادىشالار دەپ ماختىنىپ كەلگەن ئىككى پادىشا.

② جې بىلەن جۇ — جې شىيا سۇلالىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى زالىم پادىشاسى (يەنى پادىشا لۈيكۈي)؛ جۇ شاڭ سۇلالىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى زالىم پادىشاسى (يەنى پادىشا شىن)، ھەر ئىككىلىسى ئەيش ـ ئىشرەتكە بېرىلىپ ۋە زالىملىق قىلىپ دۆلەتنى ھالاك قىلغان.

مەن تالاي يۇردۇم ئىرنىمەي ئالدى ـ كەينىگدە چىپىپ،
مەقسىدىم ئوتكەنكى پاك خانلار كەبى باسساق قەدەم.
سەن بۇ قەلبىمنىڭ ساگا سادىقلىغىنى بىلمىدىڭ،
بەلكى توھمەتكە ئىشەندىڭ، ماگا قىلدىڭ دەرت ـ ئەلەم.

كىلدۇ دەيتتىم ماگا بەك تۇز كوڭۇللۇكتىن بالا،
شۇندىمۇ تاقەت قىلىپ، ھەرگىز ئۇنىگدىن كەچمىدىم.
مەن ئۇچۇن شاھىت ـ گۇۋادۇر ئەنە شۇ توققۇز پەلەك
پادىشا ھەزرەتلىرىگە ھەرقاچان سادىق ئىدىم.

ئىلگىرى سەن ماگا شۇنچە ۋەدىلەر بەرگەن ئىدىڭ،
ئەجىبا، ئاخىر كىلىپ يۇز ئورىدىڭ، لەۋزىڭ قىنى؟
مەن بۇگۇن سەندىن جۇدا بولغانغا چەكمەيمەن ئازاپ،
بەلكى تۇترۇقسىزلىغىڭ بەكمۇ ئىچىندۇردى مىنى.

〔يۇقۇرىدىكى 6 كۇپلىتنىڭ 1 ـ، 2 ـ كۇپلىتىدە، قەدىم زاماندا بولۇپ ئوتكەن ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل تىپتىكى (دانىشمەن بىلەن زالىم) پادىشالارنى بىر بىرىگە سېلىشتۇرغان ھالدا، تىرىششىنى بايان قىلىنىدۇ؛ 3 ـ، 4 ـ كۇپلىتىدە خوەيۋاڭ بېگىمنىڭ جىن شاڭ، زىلەن، زىجياۋ، جېن شيۇلاردەك چاكىنىلار تەرىپىدىن ئورىلىۋېلىنىپ ياخشى گەپ قۇلىغىغا ياقمايدىغان بولۇپ قالغانلىغى دارىتمىلىغان ھالدا كورسىتىلىدۇ؛ 5 ـ، 6 ـ كۇپلىتىدە ئاپتوردا ۋەتەنگە سادىقلىقتىن باشقا ھېچقانداق غەرەز يوقلۇغى ھەمدە خوەيۋاڭنىڭ تۇترۇقسىزلىغى ۋە گۇمانخورلۇغىدىن ھەسرەتلىنىۋاتقانلىغى ئىپادىلىنىدۇ.〕

تېرىدىم رەيھاننى مەن توققۇز ئېتىزنىڭ بەرىگە،
تېرىدىم سەد بەرگىنى يۈز مو ئېتىزغا تولدۇرۇپ.
بىر ئېتىزغا خۇش پۇراق لېۋىيى، سېرىق رەيھاننى.
تېرىدىم خۇش بوي ئاسارۇن، لەيلىنى ئارىلاشتۇرۇپ.

ئارزۇ قىلدىم بەرگۇ-ياپراقلار باراقسان بولسا دەپ،
ھەم ئۈمىت قىلدىم تېرىپ ئالماقنى پەيت كەلگەن ھامان.
مەن ئۆزەم نابۇت بولۇپ كەتسەممۇ ھېچقەقەسى يوق،
ئاشۇ خۇش بوي گۈل-گىيا بولسا غازاڭ، بۇ دەرت يامان.

ئۇ جاناپلار ئەيشى-ئىشرەت قوغلىشار بەس-بەس بىلەن،
مەنپەئەت ئالدىدا ئاچكوز، نەپسى تويمايدۇ پەقەت.
ئۆزگە ياخشى ئۆزى، لېكىن گۇمانخور ئۆزگىدىن،
شۇم غەرەز بار كوڭلىدە، قىلماي تۇرالمايدۇ ھەسەت.

مەنپەئەت، مەنسەپ دىسە، بەكمۇ پالاقلايدۇ ئۇلار،
مەن بىراق خالى بۇ خىل پەسكەش ھەۋەسلەردىن تامام.
تەشۇىشىم شۇكى مېنىڭ: كەلمەكتە ئاستا قېرىلىق،
ئالدىرايمەن بۇ جاھاندا قالدۇرۇشقا ياخشى نام.

ئىچمەن شەبنەم باھاردا مەن مولەننىڭ بەرگىدىن،
كۈزدە جۇخۇانىڭ سولاشقان بەرگىنى يەيمەن ھامان.

خىسلىتىم كوركەم ۋە ساغلام بولسىلا، بولدى ماڭا،
نىمە بوپتۇ رەڭگى ـ رويىم بولسا سېرىق زەپىران.

ئىنچىكە يىلتىزدا ئاق رەيھاننى ئوراپ باغلىدىم،
خۇش پۇراقلىق ئاغچا گۈللەرنى قوشۇپ قويدۇم ئاڭا.
ھەمدە دالچىن نوتىسىغا باغلىدىم سەد بەرگىنى،
خۇش پۇراقلىق چىگە گۈللەرنى قوشۇپ قويدۇم يانا.

ئۆلگە ئالدىم مەن بۇرۇن ئوتكەن پەزىلەت ئەھلىدىن،
بۇ سىياقىم كورگۈسىز دۇنيا پەرەسلەر ئالدىدا.
بۇ زامانىنىڭ رەسمىگە گەرچە خىلاپلىق بولسىمۇ،
مەن كامالەت ئىگىسى پىيك شىيەنگە① قىلدىم ئىقتىدا.

〔يۇقۇرىدىكى 7 كۇپلىتنىڭ 1 ـ ، 2 ـ كۇپلىتىدە، ئوزى يېتىشتۇرۇپ چىققان قابىل ئادەملەرنىڭ زەربىگە ئۇچراپ نابۇت قىلىنغانلىقىدىن ھەسرەتلەنگەن؛ 3 ـ ،4 ـ كۇپلىتىدە، كوپ ئادەمنىڭ مەنپەئەت تالىشىشىدىن يىرگىنىدىغانلىقى، ئوزىنىڭ سىياسى جەھەتتە بىرەر ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقىرالماسلىقىدىن كوڭلى غەش بولۇۋاتقانلىقى ئىپادىلەنگەن؛ 5 ـ ، 6 ـ ، 7 ـ كۇپلىتىدە دانىشمەن ئەجداتلارنى ئۆلگە قىلىدىغانلىقى، ھەرگىز چاكىنىلار بىلەن بىر ئېقىمدا بولغانمايدىغانلىقى بىلدۇرۇلگەن.〕

① پىيك شىيەن —— يىن سۇلالىسىدە ئوتكەن دانىشمەن ۋەزىر، پادىشاغا بەرگەن تەكلىۋى ئاقمىغانلىقتىن ئوزىنى سۇغا تاشلاپ ئولۇۋالغانمىش.

ئاھ ئۇرۇپ، پەريات چېكىپ، ياشلار توكۈپ زار يىغلىدىم،
ئەزدى باغرىمنى خالايىقنىڭ ئېغىر كۆلپەت ـ غېمى.
مەن تۇزەيمەن بېزىنىشنى ياقتۇرۇپ گۈلچەمبىرەك،
ئەتىگەندە تۈزگىنىمنى بۇزدى خەقلەر ئاخشىمى.

گەر ئۇلار سەد بەرگى گۈلچەمبەرنى ۋەيران قىلسىمۇ،
يەنە گۈلچەمبەر قۇراشتۇرماقتا باردۇر زەيھىنىم.
چۈنكى شۇنداق ئىش قىلىشقا بەكمۇ خۇشتارمەن ئۆزەم،
ئاشۇ خۇشتارلىقتا مىڭ ئۆلسەممۇ يوقتۇر ئارمىنىم.

ئالى ھەزرەت، مەن سىنىڭ تاپىسزلىغىڭدىن رەنجىدىم،
سەن پەقەتلا بىلمىدىڭغۇ مەن پېقىرنىڭ قەلبىنى.
ھوسنۇ ـ چېھرەمنى كىنىزەكلەر كورەلمەي، رەشك ئېتىپ،
مېنى پاسىق ئىشقۋاز دەپ راست ئىشەندۈردى سىنى.

پەس ـ پۈچەكلەر ئىقتىدارى ساختىپەزلىكتۇر* ھامان،
ئىش بۇزۇشتۇر بىلگىنى، يوقتۇر نىزامنىڭ ھاجىتى.
قىڭغىر ئىشقا شۇنچە خۇشتار، كارى يوق مىزان بىلەن،
ياخشىچاق بولماق ئۇلارنىڭ تاللىۋالغان ئادىتى.

قايغۇلۇقمەن، كوڭلى بارام غېرىب ـ بىچارىمەن،
يارتىمەن يەككە ـ يىگانە بۇ زاماننىڭ جەۋرىنى.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

رازىمەن ئولسەممۇ، سەرسان بولسىمۇ روھىم مېنىڭ،
دورىمايمەن پەس ـ پۇچەكلەرنىڭ شۇ ئىتتەك ئومرىنى.

نەدە شۇڭقار بىر بولۇپ ئۇچقان ئىدى قۇزغۇن بىلەن،
تا ئەزەلدىن نەدە مۇنداق نامۇۋاپىق پەدە بار؟
نەدە دۇگلەك بىرلە چاسا ئوخشىسۇن بىر بىرسىگە،
تۇز بىلەن قىڭغىر چىقىشقان نەدە بولغان، نەدە بار؟

ئوتىمەن دەرتنى يۇتۇپ، ھەردەم ئوزەمگە هاي بېرىپ،
نومۇسۇم غالىپ، ئاھانەتلەر يېڭەلمەيدۇ بۇنى.
پاك نىيەتتە، توغرا دەسسەپ ئوتسە ئادەم، نىمە غەم؟
بىلدى ئەۋزەل بالدۇر ئوتكەن بارچە دانالار بۇنى.

مەن پۇشايمان ئەيلىدىم ماڭمايدىغان يولغا مېڭىپ،
بىر هازا ماڭغاچ تېڭىرقاپ، توختىدىم يانماق بولۇپ.
مەن ئوزەمنى توختىتىپ يولدىن پۇتۇنلەي ئازغىچە،
خەيرىيەت، ماڭدىم بۇ يان هارۋامنى ئارتقا ياندۇرۇپ.

[يۇقۇرىدىكى 8 كۇپلىتنىڭ ئالدىنقى 4 كۇپلىتىدە، شائىر قەبىھ كۇچلەرنىڭ هۇجۇمىدىن هەرگىز تەۋرىنىپ كەتمەيدىغانلىغىنى، چۇخۇەيۇاڭنىڭ هەق ـ ناهەقنى پەرقلەندۇرمەسلىگىگە رەنجىگەنلىگىنى ئىپادىلەيدۇ؛ كېيىنكى 4 كۇپلىتىدە ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنىڭ بىر بىرى بىلەن زادى سىغىشالمايدىغانلىغىنى، ئوزى ئولسىمۇ تىز پۇكمەي-

دىغانلىغىنى، ئەمما يولنى خاتا تاللىۋالغانلىغىنى، شۇڭا ۋاقتىدا بۇ يولدىن قايتىش لازىملىغىنى ئىپادىلەيدۇ. (ئەمەلدە ئاخىرقى بۇ سوزلەر شائىر خاپىلىقتا ئېيتىپ سالغان گەپ ئىدى.)]

چىقىرىپ ئاتنى قويۇپ بەردىم ـ دە رەيھانزار ئارا،
ئۇ چىمەنزارلىق ئىدىردىن تاپتى ئارام، ياخشى جاي.
يەنە ئالدىمغا مىڭىۋەرسەم يولۇققاي بىر بالا،
ۋاقتىدا يۇرتۇمغا قايتىپ، كونا ئەگلىمنى تاپاي.

مەن ئىلوپەرنىڭ يېشىل ياپراغىدىن تىكتىم چاپان،
ھەم ئۇنىڭ ھالرەڭ گۈلى بولدى چىرايلىق كوينىگىم
باشقىلار مەيلى مېنىڭ قەدرىمگە يەتسۇن ـ يەتمىسۇن،
خىسلىتىم كوركەم، مۇئەتتەر بولسا، شۇدۇر ئىستىگىم.

باشتىكى تەلپەك ـ تۇماقنى قىرلىۋالدىم مەن ئىگىز،
ھەم ئۇزۇن قىلدىم ئېسىپ ئالغان بېزەك زۇننارىنى.
گۈلنى گەر ئەخلەت دىسە دەۋەرمىسۇنمۇ باشقىلار،
تەنلەر سەتلەشتۇرەلمەس خىسلىتىم گۈلزارىنى.

مەن نەزەر سالدىم يىراققا شۇندا ئارتقا قايرىلىپ،
توت تەرەپنى تەل ـ توكۇس چىقماقچى بولدۇم ئايلىنىپ.
مەن ئېسىپ يۇرگەن بېزەك گۈلچەمبىرەكلەر شۇنچە ئۇز،
گۈل ھىدى بارغاي يىراقلارغا گۇپۇلدەپ تارىلىپ.

www.uyghurkitap.com

ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ بار ياراتقان ئادىتى،
ماڭا ئادەت بېزىنىش ھەممە ئۆزەمنى پاك تۇتۇش.
پارە ـ پارە قىلسىمۇ بولمايمەن ھەرگىز ئۆزگىچە،
مېنى ئۆزگەرتەلمىگەي ھەرقانچە تەھدىت ـ قورقۇتۇش.

[يۇقۇرىدىكى 5 كۇپلېتتە شائىر رىياللىقتىكى يولدا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغانلىقتىن، تەسەۋۋۇر ئالىمىغا كىرىپ ئۆزىنىڭ روھىنى ۋاقتىنچە ئەمىن تاپتۇرۇشقا توغرا كەلگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.]

كويۇنۇپ، كوڭۇل بولۇپ سىڭلىم نەسىھەت ياغدۇرۇپ،
ھىچ ئېرىنمەي قايتا ـ قايتا قىلدى گەپ شۇ توغرىدا.
"بەكمۇ گەدەنكەش ئىدى ئۇتمۇشتە ئوتكەن گۇن بېگىم①
ئاخىرى تاپتى قازا يۇيشەن تېغىنىڭ باغرىدا.

مۇنچە پاكلىق، مۇنچە تۇزلۇك نە ئۇچۇن ھاجەت ساڭا؟
بۇ قەدەر غەيرى لىباسنى سەنلا كىيدىڭ نە ئۇچۇن؟
ھەممە ئەتراپتا تىكەن ھەم كەكرى ئەۋج ئالغان تۇرۇپ،
سەن نىچۇن بۇندىن لىباس كىيمەكنى قىلمايسەن يوسۇن؟

ھەممىنى غەپلەتتىن ئويغاتماق پەقەت مۇمكىن ئەمەس،
قەلبىمىزنى كىم بىلۇر، سەن قايسىنىڭ دىلدارى سەن؟

① گۇن ـــ شيا سۇلالىسى پادىشاسى يۇينىڭ ئاتىسى بولۇپ، تاشقىننى تىزگىنلەشتە مۇۋەپپەقىيەت قازانمىغانلىقى ئۇچۇن پادىشا شۇن تەرىپىدىن يۇيشەن تېغى ئېتىگىدە ئۆلتۈرۈلگەن.

ھەر كىشىنىڭ بۇ جاھاندا بار ئەمەسمۇ ئۆز تويى،
سەن نېمىچۈن تاپماي تويىڭنى، ئۆز بېشىڭچە يۈرسەن؟"

مەن ئۆلۈغۋارنى قىلىپ ئۆلگە، قۇتۇلدۇم نەپسىدىن،
نىيىتىم بولغاچقا پاك، قالدىم بالاغا ئاقىۋەت.
ئەمدى يۈەنشۈي ھەمدە شياڭجياڭنى كېچىپ، ماڭدىم بۇ يان،
خان بېگىم چۇڭخۇا①ھوزۇرىدا ئېيتاي دەرت ئەرزىيەت.

[يۇقۇرىدىكى 4 كۇپلېتتە شائىر ئۆمۈر بويى ئۆزگە بەك كۆڭۈل بولۇپ كەلگەن ھەمرا قىزنىڭ قىلغان نەسىھەتىمۇ كار قىلماي، ئىنسانىيەت دۇنياسىدىن ئىنتايىن بىزار بولغان ھالدا، پادىشا شۇننىڭ ئالدىغا بېرىپ دەرت ـ ئەلەم تۆكۈشكە تۇغرا كەلگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

شيا چى② كوكتىن ئالدى، "توققۇز نەزمە"، "توققۇز نەغمە"نى،
نەۋ باھاردا قۇردى ئىشرەت بەزمىسىنى ھارغىچە.
ئۇ يىراقنى كورمىدى، كەلگۈسىنى ئويلانمىدى،
قوپتى ياندىن ئىنىسى ۋۇگۇەن③ بولۇپ ياۋ ئاڭغىچە.

---

① چۇڭخۇا ــ پادىشا شۇننىڭ باشقا بىر ئىسمى. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، ئۇ ئۆزى ھوكۈم سۈرگەن جايلارنى كوزدىن كەچۈرۈش يۈزىسىدىن ساياھەت قىلغاندا ساڭۇۇ (ھازىرقى خۇنەن ئولكىسى نىڭيۈەن ناھىيىسى) دىگەن جاينىڭ دالاسىدا قازا تاپقانمىش.
② شياچى ــ يۈينىڭ ئوغلى بولۇپ، ئۇنىڭدىن باشلاپ پادىشالىق تەختىگە خان ئەۋلاتلىرى ۋارىسلىق قىلىدىغان بولغان.
③ ۋۇگۇەن ــ شيا سۇلالىسى پادىشاسى جىنىڭ ئۇكىسى.

ئاشۇ يۇچۇڭ خانى خوۋيى① سەيلىگە ئامراق ئىدى،
ھەم شىكارغا كوپ چىقاتتى تۇلكە قوغلاپ تاغ ئارا.
ئۇ كىرىپ ھەرقىسمى يولغا، كەيىپ بىلەن ئۇتكەن ئۇچۇن
خەن ۋەزىر② بولدى ئۇنىڭ ئائىلىسىگە كەت خۇدا.

ئاشۇ خەنجۇ ئوغلى گوچياۋ بەك بىشەم ـ ئوكتەم ئىدى،
ئوز قىنىغا سىغمىغان، نەپسى يامان ئادەم ئىدى.
ئوتتى كۇن ـ تۇن بەزمە ئويناپ، مەستۇ ـ مۇستەغرەك بولۇپ،
ئاشۇ خۇي ـ پەيلى ئۇنى ئاخىر بېشىدىن ئايرىدى.

قالمىغان ئىنسان سىياقى شىياجىي بەگنىڭ زادىلا،
ئاقىۋەت بولدى ھالاك، بۇمۇ يامانلىقنىڭ شورى.
ئوزىگە سادىق ۋەزىرنى چانىغاچ جوۋاڭ بېگىم،③
تەختى كەتتى ھەم نەسەپ ئەۋلادى يوتتى ئاخىرى.

---

① خوۋيى — يى دەپمۇ ئاتىلىدۇ. شيا سۇلالىسىدە ئوتكەن يۇچۇڭ قەبىلىسىنىڭ باشلىغى بولۇپ، قەدىمقى ۋاقىتتىكى ئەڭ ئاتاقلىق مەرگەن ئىدى. كېيىن ئوزى قول ئاستىدىكى فېڭ مېڭ تەرىپىدىن ئولتۇرۇلگەن.

② خەن ۋەزىر — خەنجۇ، چۇ دەپمۇ ئاتىلىدۇ. خوۋيىنىڭ يېقىن قولداش ۋەزىرى.

③ تارىختا خاتىرىلىنىشىچە، پادىشا جۇ ۋاڭ ئوزىنىڭ ۋەزىرى مېيى بونى قىيما ـ چىما قىلىپ چاناپ ئولتۇرىۋەتكەن ئىكەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇ زالىملارنىڭ تىپىك ئوبرازى بولۇپ قالغان ئىكەن.

تاڭ بېگىم، شىيا يۈي بېگىملەر سەگەك، ئىززەتلىك ئىدى،
ماڭدى تۈز ئىلگىركى جۇ خان ـ بەگلىرى ھېچ مۇدىرىمەي.
بەردى پازىللارغا خىزمەت، پەمى بارلارغا ھوقۇق،
بەگلىگى رەسمىي يوسۇندا ماڭدى ھەرگىز چەتنىمەي.

تەڭرى قادىر ھەممىگە، ئادىل ۋە خالىس ھەممىدىن،
يار ـ يۆلەك ئەخلاق ـ پەزىلەتلىك جىمى ئادەمگە ئۇ.
بولسا كىم ئەخلاق ـ پەزىلەت ئەھلى، دانىشمەن ئەگەر،
يۇرت سورالايدۇ چوقۇم ھاكىم بولۇپ ئالەمگە ئۇ.

مەن بۇرۇنقى، سوڭغى خانلارنى كۆزەتتىم، بايقىدىم،
تاپتىم ئىنسان ئۆمرىنىڭ روشەن ـ ئېنىق دەستۇرىنى.
كىم ۋاپاسىز بولسا، ئەل ھەرگىز ئىشەنمەيدۇ ئاڭا،
كىم يامانلىق قىلسا، بىزار ئەيلەر ئەلنىڭ بەرىنى.

خەۋپ ـ خەتەرگە يولۇقاي، مەيلى ئۇلۇغمە دۇچ كېلەي،
قىلچە قىلمايمەن پۇشايمان، پاكلىغىمنى ئەسلىسەم.
چۈنكى ئىش كورگەچكىلا باقماي شامالنىڭ رايىغا،
قىيما ـ چىما بولدى ئۆتكەنكى پەزىلەت ئەھلى ھەم.

يىغلىدىم مەن ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ، يىغلىدىم پەريات ئۇرۇپ،
نىمەھەل دۇنياغا تورەلگەنلىگىم بولدى ئەلەم.

كوز يېشمنى ئېرتمەن ياغلىق قىلىپ سەد بەرگىنى،
شۇندىمۇ پەش ـ يەڭلىرىم كوز ياشلىرىمدىن بولدى نەم.

[يۇقۇرىدىكى 9 كۇپلىتتە شائىر قەدىمقى زامانىدىكى دولەتـلەرنىڭ ئاۋات ـ خاراپ بولۇش سەۋىۋى ئارقىلىق دانىشمەن ـ قابىلـلارنى مۇھىم خىزمەت ئورنىغا قويۇشنىڭ لازىملىغىنى تەكرار ـ تەكرار چۇشەندۇرۇپ، ئۇزىنىڭ بىمەھەل تۇغۇلغانلىغىـدىن ئەپسۇسلىنىپ، ھەسـرەت يېشىنى توكىدىغانلىغىنى ئىپادىلەيدۇ.]

پەشلىرىمگە تىزلىنىپ دەردىمنى توككەندىن كېيىن،
ئاخىرى تاپتىم ئىمىنلىق، بۇ يورۇق كوڭلۇم تىنىپ.
دەل شۇ ئان قىقنۇسنى هارۋا، ئەجدىھانى ئات قىلىپ،
كوك ئارا يۇردۇم كېزىپ، لەرزان شامالدا يەلپۇنۇپ.

ئەتىگەن چاڭۇۇ چولىدىن مەن چىقىپ قىلدىم سەپەر،
كەچلىگى كەلدىم كۇئېنلۇن ئۇزرە شۇەنپۇ باغرىغا.①
بىر مەھەل ئارىلاي دىگەنتىم بۇ پەرىلەر يۇرتىنى،
شۇندا كۇن چاقى يېقىنلاپ قاپتۇ مەنزىلگاھىغا.

مەن قۇياش هارۋىكىشى شىخوغا ئاستا ماڭ دىدىم،
ئانچە ئالدىرما قۇياشنىڭ مەنزىلى ـــ يەنزىگە سەن.

① شۇەنپۇ ـــ كۇئېنلۇن تاغلىرى ئۇستىدىكى بىر خاسىيەتـلىك تاغ ئىمىش.

www.uyghurkitap.com

شۇنچىلىك چەكسىز ئۇزۇن كەزمەكچى بولغان يوللىرىم،
يەر ۋە كوكنى ئاختۇرۇپ تاپماقچى مەھبۇبىمنى مەن.

ئەجدار ئاتنى شيەنچيدا①—كۇن كولچىگىدە سۇغىرىپ،
قىقنۇس هارۋامنى يەنە فۇساڭ② شېخىغا باغلىدىم.
توبى③ شاخىدا قۇياشنىڭ نۇرىغا مەن يول ئېچىپ،
بۇ گۈزەل مەنزىلدە بىر راھەت ئېلىشنى خالىدىم.

ئاينىڭ ئات باقارى ۋاڭ شۇنى مىراۋۇل بول دىدىم،
هەم دىدىم بولسۇن قاراۋۇل ماڭا فېيلياڭ—يەل بېگى.
تەڭرى توخۇسى هۇما بولسۇن ماڭا جارچى دىسەم،
دىدى گۈلدۈرماما بېگى كەمغۇ تەيياگەرلىگى.

قىقنۇس هارۋامنى شۇ ئان قوشتۇم—دە ئىلدام هەيدىدىم،
قىلدى پەرۋاز توختىماي ئۇ تۈننى كۈندۈزگە ئۇلاپ.
شۇندا بىر چاغدا شەپەقنى هەم بۇلۇتنى باشلىغاچ،
قارشى ئېلىپ ئۇچقۇر شامال ئالدىمغا چىقتى غۇقۇراپ.

---

① شيەنچى — ئەپسانىدىكى قۇياش يۇيۇنىدىغان جاي.

② فۇساڭ — ئەپسانىدىكى بىر خىل دەرەخنىڭ ئىسمى، ئۇ قۇياش چىقىدىغان جايدا ئۇسكەنمىش.

③ توبى (رومۇ) — ئەپسانىدىكى بىر خىل دەرەخنىڭ ئىسمى، ئۇ قۇياش چۈشىدىغان يەردە ئۇسكەنمىش.

شۇندا بىز قىلدۇق سەپەر گاھ يېقىلىپ، گاھ تارىلىپ،
ھەم بەلەنگە ھەم توۋەنگە نۇر چېچىپ پەرۋاز قىلىپ.
تەگرىنىڭ ئىشىك باقارىغا ئىشىكنى ئاچ دىسەم،
ئۇ ئىشىككە يولىنىپ قويدى قاراپ بىر قايرىلىپ.

ھەممە ياق گۈگگا ـ غۇۋا، چوكتى زاۋاللىققا زامان،
مەن بېزەك زۇننار بىلەن قالدىم تېڭىرقاپ جىم بولۇپ.
ئايرىماس دانا بىلەن نادانىنى بۇ ئازغىن جاھان،
ئوتىدۇ باقماي ئىسىل خىسلەتكە ياكى ھومۇيۇپ.

تاغنى كۇتتۇم بىر ھازا بەيشۇيدىن① ئوتمەكچى بولۇپ،
ھەم چۇشەپ قويماق بولۇپ لاڭفېڭ② تېغىغا ئاتىنىمۇ.
شۇندا ئەسلەپ كەچمىشىمنى يىغلىۋەتتىم ياش توكۇپ،
ۋادەرىخا، ماڭا دىلبەر يوق ئىكەن جەننەتتىمۇ.

شۇندا مەن باردىم ئۇچۇپ شەرقىي ئىلاھ دەرگايىغا،
شاخ ئۇزۇپ زۇمرەت دەرەختىن يەنە تاقتىم بېزەك.

---

① بەيشۇي ـــ رىۋايەتلەردىكى دەريانىڭ ئىسمى. بۇ دەريا كۇئېنلۇن تېغىدىن باشلىنىدىكەن.

② لاڭفېڭ ـــ رىۋايەتلەردىكى تاغنىڭ ئىسمى. بۇ تاغ كۇئېنلۇن تېغىنىڭ ئۇستىگە جايلاشقان ئىمىش.

www.uyghurkitap.com

قوزغىلاي دىدىم شۇ ئان يەرگە چۈشۈپ دىلبەر تىپىپ،
ۋاقتىدا تەقدىم قىلاي سولاشقىچە بۇ گۈل-چېچەك.

[يۇقۇرىدىكى 10 كۇپلېتتە شائىر تەسەۋۋۇر دۇنياسىدا ساياھەت قىلىپ، جىمىكى جاپا-مۇشەققەتنى يېڭىپ، يۈكسەك غايىگە ئىنتىلگەنلىگىنى، بىراق جەننەتتىمۇ ئۆزى كۆزلىگەن مەقسەت جانانى بىلەن ئۇچرىشالمىغانلىغىنى ۋە سۆيگۈسىنى ئىزلەش خاھىشىنى تەسۋىرلەش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ سىياسى نىشانىنى ئىپادىلەيدۇ.]

مەن بۇلۇتنىڭ بېگى فېڭلۇڭنى① بۇلۇتقا مىندۈرۈپ،
بىر دىرەك ئالغىن دىدىم فۇفېي② مەلىكە نەدە دەپ.
ئەلچى قىلدىم جيەنشيۇنى③ گۈلچەمبىرەكلەرنى بېرىپ،
سەن بېرىپ ئارزۇمنى ئىزھار ئەيلىگىن دەپ جىكىلەپ.

ئۇ مەلىكە باشتا بەرمەپتۇ ماڭا روشەن جاۋاپ،
قايتۇرۇپتۇ ئارقىدىن ئىشقىمنى كەسكىن رەت قىلىپ.
ئاخشىمى قايتار ئىمىش مەغرىپتىكى چۈڭشىغا ئۇ،
چاچ يۇيارمىش ئەتىسى ۋېيپەن دىگەن كۆلگە كېلىپ.

---

① فېڭلۇڭ — بۇلۇت ئىلاھى.

② فۇ فېي — رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، ئىپتىدائى زامان پادىشاسى فۇشىنىڭ قىزى، لېشۇي دەرياسىغا چۆكۈپ ئۆلگەندىن كېيىن پەرى بولغانمىش.

③ جيەنشيۇ — پادىشا فۇشىنىڭ ۋەزىرلىرىدىن بىرى.

بەك تەمەننا قويغۇدەكمىش ئۇ ئۆزىنىڭ ھوسنىگە،
قىلغۇدەك ھەر يان كېزىپ ئويۇن ـ تاماشا ھەر كۈنى.
گەر چىرايلىق بولسىمۇ، ئەخلاق ـ ئەدەپتە يوق ئىكەن،
ئۇ ماڭا دىلبەر بولالماس، ئەمدى ئىزلەي ئۆزگىنى.

كوك ئارا پەرۋاز قىلىپ ھەر يانغا مەن تاشلاپ نەزەر،
ئاخىرى چۈشتۈم زىمىننىڭ ئۈستىگە كوپ يول يۈرۈپ.
چۈشتى كوزۈمگە يىراقتىن بىر ئىگىز ياقۇت تېغى،
شۇندا يۇسۇپنىڭ① گۈزىلى جيەندىنى مەن قالدىم كورۈپ.

مۇرغىزۇقۇمنى② ئۇنىڭغا ئەلچىلىككە بار دىسەم،
ئۇ دىدىكى، مەن بۇ ئىشقا ئانچىلا لايىق ئەمەس.
گەرچە ئەركەك پاختەك ئوبدان گەپ قىلىشنى بىلسىمۇ،
بەكمۇ شاللاق نەرسە ئۇ، ئۇندىن ئۇنۇم تاپماقمۇ تەس.

جىق تېڭىرقاپ ئويلىدىم، تەڭلىكتە قالدىم بەكمۇ مەن،
بىر تۈرۈپ ئۆزەم باراي دىدىم، يەنە بولمايدىكەن.
ئاڭلىسام ئەنقا قۇشى ئەلچى بولۇپ بارغان ئىمىش،
ھە، دىمەك، گاۋشىنىڭ بېگى مەندىن بۇرۇن ماڭغان ئىكەن.

---

① يۇسۇپنىڭ ــ قەدىمقى قەبىلىلەردىن بىرى.
② مۇرغىزۇقۇم ــ رىۋايەتلەردە، بۇ بىر خىل زەھەرلىك قۇش، ئۇنىڭ پېيىنى ھاراققا چىلاپ ئىچكۈزسە، ئادەمنى ئولتۈرىدىكەن.

يەنە ماڭساممۇ يىراقتا مەنزىلىم يوق تۇرغىدەك،
شۇڭا مەن سەرسان بولۇپ ھەر يەردە يۈردۈم بىمۇقام.
شيا بېگى شاۋكاڭمۇ① توي قىلماپتىمىش ھازىرغىچە،
يويۇلىك② ئىككى گۈزەلنىڭ بېشى بوشمىش ئاڭلىسام.

نە قىلاي سوۋچىم مېنىڭ ئاجىز ئىكەن، ئەلچىم بوشاڭ،
بۇ قېتىمقى ئەلچىلىكنىڭمۇ يولى بولماس راۋان.
ئالچىغان دۇنيا پەزىلەت ئەھلىنى كورمەيدىكەن،
كارى يوق خىسلەت بىلەن، ئىللەتنى ئىزلەيدۇ ھامان.

ئىچكىرىدىن ئىچكىرىكەن ساھىپ جامالالار خانىسى،
ئالى ھەزرەت، سەن يېتىپسەن يەنە غەپلەتكە پېتىپ.
كوكسى ـ قارنىمدىكى دەردىمنى توكۇپ بولماي تۇرۇپ،
مەن كېتەلمەيمەن بۇ دۇنيادىن ئۇنى بوخچا ئېتىپ.

[يۇقۇرىدىكى 9 كۇپلىتتە شائىر پانى دۇنيادىن باقى دۇنياغىچە قانچە ئىزدەنگەن ۋە تەلپۈنگەن بىلەن ئۇنىڭ بىھۇدە ئىكەنلىكىنى، ئاساسىي سەۋەپ، ئاردا توسالغۇ كۈچ بارلىقىنى، ئوردىنىڭ دەرۋازىسى قاتمۇ ـ قات توساقلار بىلەن تورالغانلىقىنى، پادىشا قاچان ئويغىنىپ قالاركىن دەپ ھەسرەت چېكىشۋاتقانلىقىنى تەسۋىرلەيدۇ.]

---

① شاۋكاڭ ــ شيا سۇلالىسىنى قايتا گۈللەندۈرگەن پادىشا. ئۇ خەنچۈنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، پادىشا تەيكاڭنىڭ قولىدىن كەتكەن تەختىنى ئەسلىگە كەلتۈرگەن.

② يويۇ ــ شيا سۇلالىسى دەۋرىدىكى قەبىلىلەردىن بىرى.

مەن تېپىپ مېھرىگىيانى ھەمدە باسۇك شېخنى،
پالچى كەمپىرگە دىدىم بىر پال ئېچىپ بەرگىن قېنى!
ئۇ دىدىكى: "ئىككى خۇشتارغا ۋىسال بولغاي نىسىپ،
قايسى بەرنا ئوتتى دۇنيادىن تاپالماي جۇپتىنى؟

قىلما كوڭلۇڭنى يېرىم، دۇنياغا تاشلا كەڭ نەزەر،
بىرلا شۇ جايدا گۈزەل بار دەپ پەقەت قىلما قىياس.
ھەر تەرەپنى ئىزلىگىن، ھەرگىز تېڭىرقاپ يىغلىما،
چىن يىگىتكە ئىنتىزار قىز سېنى ھەرگىز تاشلىماس.

نەدە يوق دەيسەن جاھاندا خۇش پۇراقلىق گۈل ـ گىيا،
نە ئۈچۈن بەنت بولدى كوڭلۇڭ بىرلا ئوز يۇرتىڭغىلا.
بۇ سېنىڭ يۇرتۇڭ قاراڭغۇ ھەمدە غەپلەت ئىلكىدە،
ياخشىلىق ـ يامانلىغىڭنى پەرق ئېتەلمەس زادىلا.

بارچە ئادەمنىڭ مىجەز ـ خۇلقى ھامان ئوخشاش ئەمەس،
ئۇ جاناپلار ھەددىدىن بەكمۇ ئېشىپ كەتتى بىراق.
ياسىشىپ باغلار بېلىگە كەكرى ـ ئەمەندىن كەمەر،
يات ئۇلارغا ئەنبەرەپشان گۈللىرىدىن باغلىماق.

ياخشى ـ يامان، گۈل ـ گىيانى پەرق ئېتەلمەيدۇ ئۇلار،
قاش تېشىنىڭ ياخشىسىنى ئەسلا بىلمەيدۇ ئۇلار

نەدىكى ئەخلەت ـ چاۋانى سالدۇ ھەميانىغا،
خۇش پۇراق ببەر گۈلنى بەت پۇراق دەيدۇ ئۇلار.

پالچى ئاچقان پال بويىچە ئىش قىلاي دەپ ئويلىدىم،
يەنىلا تەڭلىكتە قالدىم ھەر خىل ئويلارغا پېتىپ.
ئاڭلىسام پالچى مۇئەككىلى بۈگۈن كەچ چۈشكىدەك،
ئۇنى كۈتتۈم سوكنى ھەم ببەرنى قوينۇمغا سېلىپ.

[يۇقۇرىدىكى 6 كۇپلىتتە شائىر پالچىنىڭ ئىغىزى ئارقىلىق ۋەتەندە قېلىش ياكى ۋەتەنىنى تەرك ئېتىپ كېتىش مەسىلىسى ئۈستىدە باش قاتۇرغانلىقىنى تەسۋىرلەيدۇ.]

چۈشتى بىر كەمدە پەرىلەر يەرگە لەرزان يەلپۈنۈپ،
چىقتى جىۋىي تىغىنىڭ ھور قىزلىرى تەبرىكلىشىپ.
جىلۋىدار پالچى مۇئەككىلى ئىچىپ يۈز، نۇر چېچىپ،
ماڭا پالنىڭ مەنىسىنى بەردى بىر ـ بىرلەپ يېشىپ.

ئۇ دىدىكى: "سەن تىرىش، ھەر يانى كەزگىن ئاختۇرۇپ،
ھەمنىيەت مەسلەكدىشىڭنى ئىزلىگىن، تاپقىن تونۇپ.
تاڭ بېگىم، شايىۇ بېگىم تاپقاچ پەزىلەت ئەھلىنى،
خانغا جىز، جىۋۇيۇ① ئەجەپ ماسلاشتى ياقۇت كوز بولۇپ.

① جىز، جىۋۇيۇ ــ جىز ــ يىنيى دەپمۇ ئاتىلىدۇ، يىن (شاڭ) سۇلالىسىدە ئوتكەن پادىشا تاڭنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى. جىۋۇيۇ يەنە بىر ئىسمى گاۋتاۋ، پادىشا شۇننىڭ دانىشمەن ۋەزىرى بولۇپ، كېيىن شيا سۇلالىسىنىڭ يادىشاسى يۈي ئۇچۇنمۇ ئىشلىگەن.

"سەن ئەگەر كوڭلۈڭگە پۈكسەڭ چىن گۈزەللىك ئىشقىنى،
ئارىغا ئەلچى قويۇشنىڭ يوق پەقەتلا لازىمى.
تام سوقاتتى فۇيۇي① بىر چاغدا، ئۇنى ۋۇدىڭ بېگىم
ئوزىگە قىلغاچ ۋەزىر، بولدى ئىشەنچلىك خادىمى.

"ئاشۇ لۇي② ۋاڭ چاۋگى بازىرىدىكى قاسساپ ئىدى،
ئۇچرىشىپ ۋېنۋاڭ ئۇنى ئىززەتلىدى ئۇستاز قىلىپ.
مال باقاتتى نىڭ چى③ بىر چاغلاردا قىردا ناخشا ئېيتىپ،
باش ۋەزىر قىلدى ئۇنى چى خۇەن بېگىم ئاڭلاپ بىلىپ.

---

① فۇيۇي — يىن سۇلالىسى گاۋزۇڭ پادىشاسى ۋاقتىدىكى دانىشمەن ۋەزىر، ئۇمۇ، يىنىمۇ قۇللاردىن كېلىپ چىققان.
② لۇي ۋاڭ — جۇ سۇلالىسىنى بەرپا قىلىشتا چوڭ خىزمەت كورسەتكەن دانىشمەن ۋەزىر. ئەسلى پەملىسى جياڭ، ئۇنىڭ ئەجدات-لىرىغا لۇي دىگەن جاي سۇيۇرغال قىلىپ بېرىلگەنلىكتىن پەملىسىنى لۇيگە ئوزگەرتكەن. لۇي ۋاڭنىڭ يەنە بىر ئىسمى جياڭ شاڭ (جياڭ زىيا دەپمۇ ئاتىلىدۇ)، ئۇ ياشىنىپ ۋېيشۇي دەرياسى بويىدا قارماق بىلەن بېلىق تۇتۇپ يۈرگەندە جۇ ۋېنۋاڭغا (جىچاڭ) ئۇچرايدۇ، جۇ ۋېنۋاڭ ئۇنى باش سەركەردە قىلىدۇ.
③ نىڭ چى — چۈنچيۇ دەۋرىدىكى ۋېي بەگلىكىنىڭ دانىشمىنى. ئۇ كەمبەغەل بولۇپ كىشلەرنىڭ هارۋىسىنى هەيدەيتتى. ئۇ چى بەگلىكى پايتەختىنىڭ شەرقىي دەرۋازىسىغا كېلىپ قېلىپ كالىنىڭ مۈڭگۈزىنى سۇناي قىلىپ چېلىپ ناخشا ئېيتىدۇ، چى بەگلىكىنىڭ بېگى خۇەنگۇڭ ئاڭلاپ ئۇنى ۋەزىر قىلىدۇ، كېيىن يەنە باش ۋەزىرلىككە كوتىرىدۇ.

www.uyghurkitap.com

”سەن تىرىشقىن كەلمىگۈنچە تاكى يىلنىڭ ئاخىرى،
ئىزلىگىن يازنىڭ گۈزەل ھوسنى سولاشماس ۋاقتىدا.
شۇسى باركى، گەرچە كاككۇكنىڭ ئۈنى ئاڭلانسىلا،
گۈل ـ گىيالار خۇش پۇراقتىن بولغۇسى بىردىن جۇدا.

”ئۇز ئىكەن زۇمرەت شىخىدىن ياسىغان گۈلچەمبىرىڭ،
ئۇ نادانلار بۇ ئىسلىنىڭ قىممىتىدىن بىخەۋەر.
ئۇ جاناپلار كوڭلىدە يوق قىلچىلىك مېھرى ـ ۋاپا،
بۇزمىغى ھىچ گەپ ئەمەس گۈلچەمبىرەكنى، قىل ھەزەر!“

بۇ زامان شۇنداق زامان بىر نۇقتىدا تۇرمايدىغان،
مەن بولۇپ قالدىم شۇڭا تۇرغۇم پەقەت كەلمەيدىغان.
ئۆزىنىڭ خۇش بۇيىدىن رەيھانمۇ بولماقتا جۇدا،
ھەمدە سەد بەرگى بىلەن گورگۇممۇ بولماقتا خازان.

نە ئۇچۇن بىر چاغدىكى شۇ ئەنبەر ئەپشان گۈل ـ گىيا،
يانتاق، ئەمەنگە بۇگۈن ئايلاندى ئاينىپ، قاغجىراپ.
نە ئۇچۇندۇر، نە ئۇچۇندۇر، بارمىدۇ باشقا سەۋەپ؟
ئۆزىنى ئاياشنى بىلمەستىن شۇڭا بولدى خاراپ.

مەن ئىشەنچلىك دەپ يۈرەتتىم ئەسلىدە رەيھاننى بەك،
بولسىمۇ ئۇندا چىراي، ئىچكى پەزىلەت يوق ئىكەن.

چىرمىشىپ ئەخلەت بىلەن بولغىدى ئۆز ھوسنىنى؛
خۇش پۇراق گۈل زاتىغا لايىق لاياقەت يوق ئىكەن.

گۈلى بىبەر غوجا كورسۇن دەپ كورەڭلەپ يۈرگۈدەك،
ياۋا بىبەرمۇ قىلار ھەميانغا كىرمەكنى تاما.
قەدرىنى بىلمەي يۇقارقى تەكچىلەرگە ئورلىگەچ،
بولسىمۇ بىرئاز پۇراقلىق، كىم خېرىداردۇر ئاڭا!

بۇ زاماندا سۇ قايانغا ئاقسا شۇ يان ئاققۇلۇق،
ئۆز يولىدا چىڭ تۇرۇپ ئۆزگەرمىگەن جان بارمىدۇ؟
رەيھانۇ بىبەر ئاشۇنچە ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىكەن،
نەركەزۇ ھەم شاپقا ئەيىپ قويماققا ئىمكان بارمىدۇ؟

مەن قۇراشتۇرغان بۇ گۈلچەمبەر ئىسلىكەن بەرىدىن،
بۇ گۈزەلگە كەلسىمۇ ئاپەت ـ ھاقارەت قانچىلىك.
خۇش ھىدى ھېچ كەتكىنى يوق، شۇنچىلىك خۇشخۇي يەنە،
ئوتسە كۆنلەر قانچىلىك خۇشبۇي پۇرايدۇ شۇنچىلىك.

ئاچچىغىمنى مەن يەنە يۇتتۇم ئۆزەمگە ھاي بېرىپ،
دىلبىرىمنى ئىزلىدىم سەرسان بولۇپ ھەر يان كېزىپ.
چىڭ تۇتۇپ گۈل چەمبىرىمنىڭ خۇش پۇراقلىق پەيتىنى،
ماڭىمەن ھەر يان سوراقلاپ يەر كېزىپ، ئاسمان كېزىپ.

[يۇقۇرقى 13 كۇپلېتنىڭ ئالدىنقى 6 كۇپلېتىدە شائىر پالچىنىڭ ئىلھاملاندۇرۇشى ئارقىسىدا ئىشنى ياخشى تەرىپىگە تەسەۋۋۇر قىلىش لازىملىقىنى، لېكىن ئۆزى يەنە جەمىيەتنىڭ يول قويۇشىغا ئېرىشەلمەسلىكتىن ئەنسىرەۋاتقانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ؛ كېيىنكى 7 كۇپلېتتە ئەسلى ئاقكوڭۇل ئادەملەرمۇ جەمىيەتنىڭ ئەۋج ئېلىپ كەتكەن يامان كەيپىياتىدىن بۇلغىنىپ ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىنى، ئەمما ئۆزى بۇ ئېقىمغا ئەگىشىپ كېتىشنى خالىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.]

يەشتى پالنىڭ تەبىرىنى پالچىلىق مۇئەككىلى،
چىققىلى قايتا سەپەرگە ئەزگۈ كۈننى تاللىدىم.
شاخ ئۈزۈپ زۇمرەت دەرەختىن ئوزەمگە سەي قىلىپ،
ئۈۋۈتىپ زۇمرەتنى يانچىپ، يولغا تالقان راسلىدىم.

شۇندا ئۈچقۇر دۇلدۇلۇمنى ھارۋىغا قوشتۇم يەنە،
بېزىدىم ھارۋامغا دەندان، لەئلىدىن زىننەت بېرىپ.
نىيىتى ياتلار بىلەن قانداقمۇ مەن يولداش بولاي،
كېتىمەن تەنھا، يىراق يەرلەرنى كوزلەپ باش ئېلىپ.

بۇرىدىم ھارۋامنى شۇندا مەن كۈئېنلۇن يولىغا،
ئەگىم ـ ئەگىم ھەم ئۇزۇن يولدا مۇساپىرمەن غېرىپ.
بايرىقىم رەڭدار شەپەق جەۋلان قىلار كۆن نۇرىدا،
ھەم جىرىڭلايدۇ بۇ تۇڭگە ـ قوڭغۇراقلار سىلكىنىپ.

ئەتىگەندە يولغا ئاتلاندىم پەلەك دەرياسىدىن،
كۈن پېتىش چېگرىسىغا كەچ ۋاقتىدا كەلدىم يېتىپ.
كەلدى قىقىنۇسلار يېنىمغا بايرىغىمنى چورىدەپ،
ئەيلىدى پەرۋاز ئىگىز ئاسمان ئارا قانات قېقىپ.

مەن ئاقار قۇمغا بېرىپ قالدىم شۇ ئان مەغرىپتىكى،
بىر هازا چىشۇي① بويىدا سەيلە قىلدىم، ئوينىدىم.
ياسىسۇن كوۋرۇك دىدىم سۇ ئەجدىهاسى مەن ئۈچۈن،
تېز كېلىپ مەغرىپ ئىلاهى ئوتكۇزۇپ قويسۇن دىدىم.

بەك ئۇزۇن بىر يول ئىدى بۇ يول، جاپاسى شۇنچە كوپ،
يولغا سالدىم هارۋىنى تۇرغاي كۇتۇپ ئالدىمدا دەپ.
مەن بۇجوشەندىن② چىقىپ ماڭدىم ـ دە، سولغا قايرىلىپ،
غەربىي دېڭىزنى نىشان قىلدىم يېنىش يوق ئەمدى دەپ.

مىڭچە هارۋام يىغىلىپ ماڭدى قاتار رەت ـ رەت بولۇپ،
چوگىلەيدۇ قاش تېشىدىن زىننىتى بار چاقلىرى.
هەر بىرىنىڭ دۇلدۇلى سەككىز، گوياكى ئەجدىها،
يەلپۈنەر رەڭدار بولۇتتەك هارۋىنىڭ بايراقلىرى.

① چىشۇي ــ رىۋايەتلەردىكى بىر دەريا، ئۇ كۇئېنلۇن تاغلىرىدىن ئېقىپ چىققانمىش.
② بۇجوشەن ــ رىۋايەتلەردىكى بىر تاغ، ئۇ كۇئېنلۇن تاغلىرىنىڭ غەربىي شىمالىغا جايلاشقانمىش.

www.uyghurkitap.com

مەن يۈگەنلەپ غەيرىتىمنى، ئاتنى ئاستا ھەيدىدىم،
كوك ئارا ئۇچتى بەلەن روھىم مېنىڭ پەرۋاز قىلىپ.
ئوقۇدۇم «توققۇز مۇقام»، «توققۇز سەنەم»گە ئوينىدىم،
يېيىلىپ ئاچتىم كوڭۇلنى دەم غەنىمەت دەپ بىلىپ.

تەڭرىنىڭ پارلاق نۇرىدا پەيزى تۇتقاندا مېنى،
كوز يۈگۈرتۈپ كونا يۇرتۇمغا نەزەر سالدىم شۇ ئان.
ھارۋىكەشلەر قايغۇرۇپ، ھەيدەشكە رايى بارمىدى،
ئاتلىرىم غەمكىن، تىرەجەپ ماڭمىدى ئالغا تامان.

[يۇقۇرىدىكى 9 كۇپلېتتە شائىر ئوزى پالانغاندىن كېيىن ئاستانىدىن بارغانسېرى يىراقلىشىپ كېتىپ، ئامالسىزلىقتىن تېخىمۇ چوڭقۇر روھىي دۇنياغا يۈكسىلىپ پانى دۇنيادىن ۋاز كېچىشكە توغرا كەلگەنلىكىنى، شۇنداق قىلىپ يورۇقلۇقنى كورگەن بولسىمۇ، لېكىن نەزىرى ۋەتەنىنىڭ زېمىنىغا چۈشۈش بىلەن تەڭ يەنە قەدەم يوتكىيەلمەيدىغانلىقىنى تەسۋىرلەيدۇ.]

(چۈشۈرگۈسى)

بولدى، بەس،
يۇرتۇم ئارا قەدرىمنى بىلسۇن كىم مېنىڭ.
ھاجىتى يوق، ئۇنى ئەمدى سېغىنىپ مەن نە قىلاي؟
چىقمىدى زادى گۈزەل مەسلەك يولىدا ھەمدىمىم،
ئەمدى رەھمەتلىك ئۇلۇغ فېلك شىيەن قېشىدىن جاي ئالاي.

خاتىمە — پۈتۈن داستاننىڭ يەكۈنى، شائىر ئۇنىڭدا ۋەتەننى تاشلاپ كېتەي دىسە ئۆزىنىڭ ئىرادىسى كونىمەيدىغانلىقىنى، تۇرىۋېرەي دىسە سىياسى جەھەتتە چول - جەزىرىدەك ئادەمنى زېرىكتۈرىدىغانلىقىنى، بولدى، بەس دەپ ئاخىر ئۆزىنى سۇغا تاشلاپ، زامانىغا نارازىلىق بىلدۈرۈپ، پاكلىقنى ساقلاپ قېلىشقا بەل باغلىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

www.uyghurkitap.com

离　骚

屈　原　著

（维吾尔文）

铁依甫江，郝关中译

责任编辑：王一之

民族出版社出版　新华书店发行

民族印刷厂印刷

开本：787×1092毫米1/32　印张：1 1/4

1980年12月第1版

1980年12月北京第1次印刷

印数：0001—3,300册　定价：0.11元

书号：M10049(4)88

书号 M 10049 (5) 88
定价 0.11 元